

Az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptára

(FENNÁLLÁSÁNAK HETVENÖTÖDIK ÉVFORDULÓJA ELÉ)

DEZSÉNYI BÉLA

Nemzeti könyvtárunk nemcsak anyagában tükrözi népünk kultúrájának haladó hagyományait, hanem történetében is. Alapításának első tervei *Martinovics* és *Hajnóczy* korszakára nyúlnak vissza, Széchényi Ferenc íróbarátai és tanácsadói az 1790-es évek forrongó értelmiségének legjobbjai közé tartoztak. A jelenkori Széchényi könyvtár második legnagyobb gyűjteménye pedig, a több mint százezer kötetet számláló Hírlaptár, amely az idén lép fennállásának hetvenötödik esztendejébe, létrejöttét elsősorban annak a fellángoló szeretetnek köszönheti, amellyel a kiegyezés utáni polgári baloldal fordult a negyvennyolcas hagyományok, forradalmunk és szabadságharcunk emlékei felé. A *Petőfi*, *Vasvári*, *Jókai* vezetésével, a pesti ifjúság és a pesti nép hatalmas fellépésének erejével szabaddá vált magyar sajtó emlékeinek egységes gyűjteményben való összefoglalása, mint gondolat, id. *Szinnyei* Józsefnek fejében fogamzott meg, akit a szabadságharc fellegvárában, Komáromban, csatazaj és halálveszedelem között számonként összegyűjtött két hadi újság indított a forradalom egyéb sajtótermékeinek s végül minden régi magyar újságnak felkutatására.

Szinnyeit ezek a régi hírlapok nevelték bibliográfussá, majd könyvtárosná. A szabadságharcot követő önkényuralom esztendeiben ő is, mint a középneemesi értelmiség megannyi többi tagja, szürke hivatali pályán kalódott — biztosítási tisztviselő volt Pozsonyban — de az októberi diplomát követő, a *Bach*-rendszer bukását jelző országgyűlés utáni esztendőben már elkezdte közölni cikkeit a magyar sajtó történetéről a kor híres folyóiratában, a *Jókaitól* alapított és *Pákh* Alberttől szerkesztett *Vasárnapi Újságban*, majd a múlt történetét befejezve rátér az évről évre megjelent, élő magyar lapok és folyóiratok bibliográfiájának kiadására — ezt haláláig híven folytatja, előbb a *Vasárnapi Újságban*, majd 1895-től kezdve a Magyar Könyvszemlének, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának mellékletében — és életművére a koronát háromkötetes *Repertóriumával* és *Magyar Írók élete* c. lexikonával teszi fel. E két nagy műnek teljes, illetve úgyszólván teljes adatanyaga a maga által feltárt hírlapokon, az ő munkája előtt ismeretlen és hozzáférhetetlen újság- és folyóiratcikkeken alapul.

Ifjúkorától kezdve élt *Szinnyeiben* az a tudat, hogy történelmi múltunk egyik kincsesbányáját fedezte fel régi újságjainkban. De hogy ennek a felfedezésnek a horderejét kortársai, az akkori magyar kulturális élet vezetői is belátták, azt egyedül az ő agitációja nem teszi érthetővé. Miképpen lehetett, hogy a *Vasárnapi Újság*, egy népszerű képes hetilap, hosszú folytatásokban

közölte bibliográfiáit, amelyek mai fogalmaink szerint ilyen terjedelemben szakfolyóirat hasábjain sem kaphatnának helyet? Csak az magyarázza meg, hogy a *Vasárnapi Újság* közönsége csalódottan fordult el a kiegyezési kor közéletétől, a múlt hagyatékában kereste a jobb jövő reményeit. A hírlapcímek *Szinnyei*-féle hosszadalmas felsorolása a forradalom és az azt megelőző mozgalmas évek emlékeit keltette fel benne, azokat az emlékeket, amelyeknek valamilyen módon ennek a nemzedéknek legtöbb tagja még részese volt. Az önkényuralom korszaka alatt rettegve rejtegetett, a hatalom kezétől szilaj erőszakkal üldözött kis negyvennyolcas újságlapok a *Szinnyei*-feltárta összefüggésben a lefojtott ellenállás egy-egy jelképévé váltak. A *Bach*-korszakot követő provizórium, majd a kiegyezés első éveinek sajtópererei az ellenzéki lapok ellen azt eredményezték, hogy ez a függetlenség gondolatához, a kossuthi hagyományokhoz hű maradt közönség mind a negyvennyolcas, mind a későbbi ellenzéki lapokban ereklyét látott, az eljövendő új felszabadulás zálogát. A függetlenségi közhangulat a porlepte vidéki kisnemesi könyvtárakban, vagy házak padlásain lappangó újságszámoknak új értelmet, új jelentőséget adott, amikor *Szinnyei* — ekkor már a budapesti Egyetemi Könyvtár „őre” — megkezdte agitációját a hírlapok gyűjtése érdekében. Két kis tárcacikkének, amelyek a *Reform* című lapban, majd *Jókai* újságjában, a *Honban*, „*A mi hírlapjaink*”, illetve „*Alapítsunk hírlapkönyvtárakat*” címmel jelentek meg, országos visszhangja támadt.¹

Szinnyei az országos arányokban megindítandó hírlapgyűjtés sürgőségét két érveléssel indokolja: régi és főleg negyvennyolcas hírlapjaink történelmi értékével, másrésztől könyvtáraink bántó közömbösségével vagy tehetetlenségével a hírlapok kezelése terén, „Ezelőtt 8 évvel a múzeumi könyvtárban a forradalmi hírlapokat kutattam s azt tapasztaltam, hogy azon korbéli hírlapirodalom megírásához legnevezetesebb könyvtárunkban, mely egyszersmind országos is, csak igen kevés hírlap áll rendelkezésemre, azok is, melyek megvoltak, igen mostoha sorsban részesültek, így egyrésztük kötetlenül összezsomagolt s hiányos példányokból állott, egyes hírlapszámokból 4—5 példányt találtam; míg 10—15 más szám hiányzott.” Még a szabadságharc hivatalos lapja, a *Közlöny* is hiányos az Országos Széchényi könyvtárban, pedig „ha mi nem ismerjük el e hírlap becsét, elismerte azt a British Múzeum, mert ezen intézet egyszerű figyelmeztetésre 240 ezüst tallért adott egy példányáért, mely nem volt teljes.” A kisebb forradalmi újságoknak, mint pl. a *Komáromi Lapok*nak — melyet a fiatal *Szinnyei* a *Haynau* csapatai által körülzárt Komáromban számonként szedett össze — még híruk sincs a Muzeumban.

Szinnyei cikkei tanúsítják, hogy a hírlapgyűjtés és a hírlapkönyvtárak nemzetközi helyzetével is foglalkozott. Tudja például, hogy nemcsak a British Museum gyűjti szorgalmasan a régi újságokat, de a párizsi nemzeti könyvtárnak is van hírlapgyűjteménye és — érdekes — ennek is a forradalmi újságírás iránti érdeklődés vetette meg az alapját: magvát a *La Bédoyère* gróftól megvásárolt 1789—1794-es forradalmi hírlapok teszik. E gyűjtemény alapján jelent meg az első nagy nemzeti hírlapbibliográfia, a franciáké, Eugène *Hatin* összeállításában 1864-ben.

Tisztában van a kérdés könyvtári nehézségeivel is. Ha akár magán, akár közkönyvtárban túlságosan felszaporodik az anyag, a hírlapok esnek

elsősorban selejtezés áldozatául nagy alakjuk és fokozott szaporaságuk miatt. A rendszeres gyűjtést megnehezíti a számonkénti megjelenés: egy-egy hírlapszám ugyanakkora fáradságot követel a gyűjtőtől, mint egy egész, befejezett könyv. A sokezernyi egyes szám közül mindig kimarad egynéhány „s így ha a gondos hírlapgyűjtő be akarná is köttetni lapját, későn veszi észre a hiányt, és ha reklamál is, hiába teszi; a kiadóhivatalban a papíros felszaporodása készíti az illetőket annak eltávolítására, még pedig oly helyre kerülnek, hol nincs többé feltámadás.”

Szinnyei cikkei s a nyomukban megmozdult közvélemény után most már a könyvtárakat és azok felettes hatóságait illette a szó.

Szinnyei kritikája az Országos Széchényi Könyvtár hírlapkezelésével szemben mitsem változtatott a tényen, hogy mégis csak a Nemzeti Múzeumban volt meg aránylag a legtöbb magyar hírlap. Oda irányította minden magyarországi sajtótermék kötelezpéldányait már 1802-től kezdve a helytartótanács rendelkezése és a könyvtár vezetői már akkor tudatában voltak az időszaki sajtó fontosságának. Sok fontos ok szól amellett, hogy a könyvtárban a hírlapok is megőriztessenek — írta a nádornak az első igazgató, *Miller* Jakab Ferdinánd. Szégyenletes dolog, hogy míg a lapok minden kocsmában és kávéházban kaphatók, addig az országos könyvtárban (néhány kiadó anyag beszolgáltatása miatt) hasztalan keresi azokat a közönség.²

A sajtószabadságot elsőízben kimondó magyar törvény, az 1848. XVIII. tc. is tartalmazott rendelkezést a kötelezpéldányok beszolgáltatásáról és amikor a szabadságharcot követő elnyomatás korszakában a nyomdák és a kiadók egynemelyike hanyagságot mutatott e téren, Mátray Gábor, a könyvtár akkori igazgatója, magát a sajtót hívta segítségül a hírlapok sikeresebb gyűjtése érdekében. „A vidéki magyar lapok kiadói — olvassuk a Vasárnapi Újság 1859. január 30-i számában — sőt Pesten is két magyar és egy német lap kiadója, annyira megfélekeztek a Pesti magyar *nemzeti múzeumról*, miszerint az egy Győri Közlönyt kivéve, egyik sem méltatja tiszteletpéldányra; e példát követik az erdélyi lapok is — elannyira, hogy e nemzeti intézetünk érdemes könyvtárnoka, Mátray Gábor úr, ismert buzgalmánál fogva... alkalmilag a pesti szerkesztőségeket figyelmezteti, hogy ajándékozzák meg a múzeumi könyvtárt valamelyik magyarországi vidéki vagy erdélyi magyar lapnak habár hiányos példányaival is... A pesti lapok kiadói, ama hármat kivéve, dicséretet érdemlő pontossággal küldik be példányaikat — és a nemzeti múzeumban minden más pesti magyar és német lap gondosan rendbeszedve föltalálható. Szerkesztőségünk a „Kol[ozsvári] Közlöny” 1857 és 1858-ki habár hiányos példányaikat már átküldötte a múzeumnak... Budapest 3 kiadó (kiknek nevét ezúttal még elhallgatjuk) és nyomda van, mely nem szokott soha semmi könyvet beküldeni, holott Széchényi Ferenc, a múzeumi könyvtár alapítója 1802-ben kelt s Ferenc király által is megerősített alapító-levelének 2-ik pontja szerint, a kiadó minden kiadott műből egy példányt e múzeumi könyvtárnak beküldeni tartozik.”

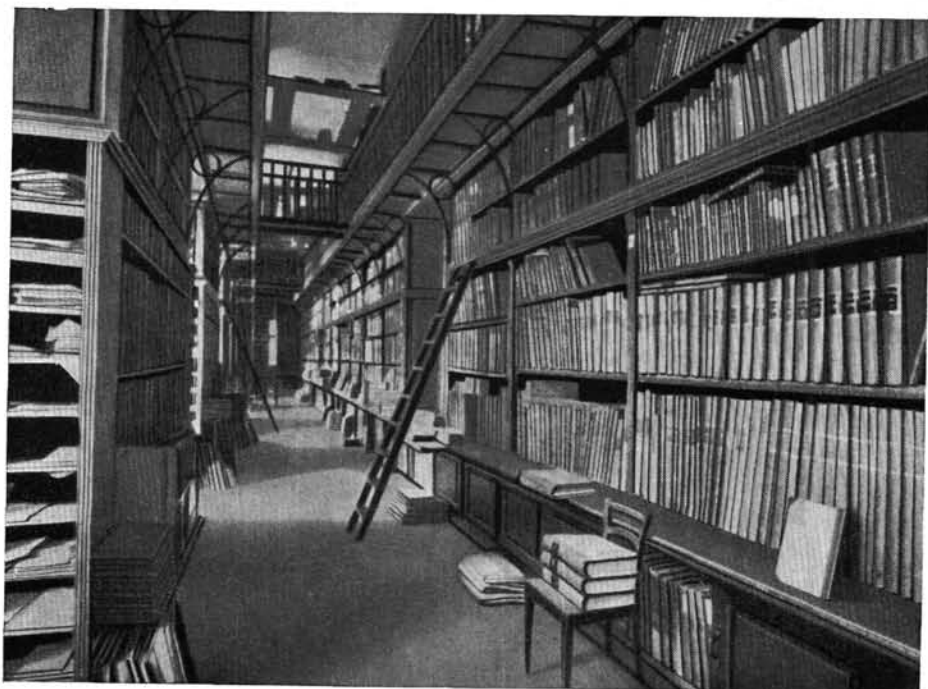
A hírlapok gyűjtése tehát lankadatlanul folyt; a bajok csak akkor kezdődtek, amikor az anyag egyre nagyobb tömegben árasztotta el a könyvtárt s a periodikák feldolgozására már sem hely, sem idő nem jutott. Így álltak

elő a hatvanas években a Szinnyei által leírt állapotok: egyetlen folyosó festetlen állványain álltak feldolgozatlan tömegben a hírlapok. A helyzetre ekkor ismét a még közelmúlt reformkor egyik nagy alakja, *Eötvös József*, a kiegyezés utáni első közoktatásügyi miniszter figyelt fel, aki „ezen helyiséget megtekintvén, már akkor fontosnak tartotta ezen mostohán kezelt hírlapok rendezését és megőrzését.”³

Eötvös tervét csak másfél évtized múlva valósította meg egykori „centralista” harcostársa, *Trefort Ágost* közoktatásügyi miniszter. 1884. június 30-án értekezletet hívott össze, amelyen az érdekelt nagy könyvtárak vezetői vettek részt és július 2-án elrendelte az „Országos Hírlapkönyvtár” felállítását a Magyar Nemzeti Múzeum keretei között *Szinnyei József* vezetése alatt, akit közvetlenül a Múzeum igazgatója alá rendelt. Az új intézmény anyagának a Széchényi Könyvtárén kívül az Egyetemi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia hírlapállományát kellett egyesítenie, de fokozatosan beolvadtak a Nemzeti Kaszinó könyvtárának hírlapjai, majd az Erdélyi Múzeum és a Ráday-könyvtár hírlap-fölöspéldányai is. Az állomány legjelentősebb része azonban a Széchényi Könyvtárból került elő; ide kötötte az Országos Hírlapkönyvtárt helyisége is, amely helyett újat már nem tudott adni a századvégi kultúrpolitika; lassan kiderült az is, hogy nem lehet szoros határt vonni a hírlapok és a folyóiratok között (az utóbbiakat ui. az Országos Széchényi Könyvtár keretében hagyták meg a Hírlapkönyvtár alapítói). Így azután 1888-ban az új gyűjtemény az Országos Széchényi Könyvtárral egyesült, mint annak negyedik osztálya a kezdettől fogva működő kézirat- és nyomtatványtár, meg az 1882-ben alapított és 1926-ban az Országos Levéltárhoz csatolt levéltári osztály mellett.

A Hírlaptárban a munka 1884. július 23-án kezdődött meg. *Szinnyei* három nagy feladattal találta szemben magát és a kezdeti nehéz viszonyokhoz képest mindháromat jól sikerült megoldania. Mindenekelőtt a meglévő anyagot kellett rendezni és kiegészíteni, azután a további folyamatos gyűjtés feltételeit biztosítani, végül az így feltárt anyagot célszerűen raktározni és a közönség számára hozzáférhetővé tenni. A rendezés megkezdésekor 6580 hírlapév-folyam volt meg a Széchényi Könyvtárban; a három évet igénybevevő kiegészítő munka — nagy könyvtáraink pincéiben és elzárt raktáraiban végzett fáradtságos kutatás árán — további 2071 évfolyamot illesztett az állományba. 1889 elején az anyag nyelvek szerint csoportosítva és betűrendben felállítva állt már a Hírlaptár első otthonában, az ún. „ruhatári folyosón” (ahonnan a ruhatárat csak 1954-ben sikerült végre megfelelőbb helyre állítani) és pár év múlva megnyílt a Hírlaptár külön olvasóhelyisége is a mai katalógusteremben. Az állomány ekkor 1344 hírlap 8789 kötetét foglalta magába; ez az anyag 1902-re, a Múzeum százéves fennállásának évfordulójára 3910 hírlap 20 540 évfolyamára gyarapodott, *Szinnyei* számítása szerint összesen 1 520 342 hírlapszámmal!

Szinnyei — aki bibliográfiai és életrajzírói munkáján kívül még arra is talált időt, hogy az ő hírlapkönyvtárához hasonló külföldi intézmények munkásságával megismerkedjék — nem egészen jogosulatlan önérettel írhatta ekkor: „a mi hírlap-könyvtárunk a maga teljességében páratlan a kontinensen.” Valóban megvolt már eddig nemcsak a XIX. századi és különösen a ritka forradalmi hírlapok majdnem teljes gyűjteménye, de a

A Hírlaptár legrégebb helyisége (a jelenlegi katalogus-folyosó)

A Hírlaptár kutatóhelyisége 1937-ben

XVIII. század korai hírlapjai is az 1721-ben indult *Nova Posoniensiatól* kezdve; egyedül a pozsonyi *Magyar Hirmondó* 2 évfolyama hiányzott (egy a kettő közül hiányzik még ma is!) és *Rákóczi Mercurius*ából nem volt a Hírlaptárnak egyetlen száma sem (ma sincs!). A nagyarányú szaporulat annak a szeretetnek köszönhető, amellyel az új intézmény kiegészítésén az egész egykorú társadalom fáradozott — a könyvtár évi jelentései közlik az ajándékozók hosszú listáját — de főleg *Szinnyei* lelkes munkakedvének, aki a Hírlaptár fennállásának első évében maga járta be az ország nyomdáit, felkutatva a még raktáron található régi évfolyamokat és egyben figyelmeztetve a nyomdákat és kiadókat a kötelespéldányok pontos beadására. Az immár egyre teljesebbé váló gyűjtemény azután az olvasók egyre fokozódó érdeklődését vonta magára; a harmadik feladatot, a gyűjteménynek az olvasók számára való megnyitását nem is lehetett az olvasóhelyiség hivatalos megnyitásáig halasztani: már 1884/85-ben 1070 hírlap-olvasó járt a könyvtárban, 1889-ben 1249 olvasó kezén 3130 kötet fordult meg, 1900-ban 2877 olvasó 6215 kötetet használt. Mai viszonyainkhoz képest ugyancsak „kisüzemi” forgalmat mutatnak ezek a számok — hiszen alig felét éri el az évi forgalom a ma szokásos *havi* használatnak — de abban az időben az állomány kb. 25%-os használatát jelentették. És nem csekély százalékát képezte a hírlapforgalom a könyvtár összforgalmának, bár az eltolódás a periodikák javára csak fokozatosan és főleg az első világháború után alakult ki⁴.

1934-től kezdve a hírlapok és folyóiratok forgalmát külön nem mutatják az évi jelentések. Az első világháború előtt átlag 1/6, 1930-tól kezdve 1/3, majd 1933-ban már közel 1/2 részét képezték a könyvek forgalmának. Pedig — míg *Szinnyei* még a legmesszebbmenően igyekezett kiszolgálni olvasóit — később a könyvtár a periodikák folyó, még bekötetlen számainak használatba bocsátásától elzárkózott, az 1930-as évek forgalmi adatai tehát a befejezett és bekötött évfolyamokat illették. Viszont az első világháború előtti adatok értékelésénél figyelembe kell vennünk, hogy 1917-ig a Hírlaptár csak a hírlapokat — *Szinnyei* meghatározása szerint az egyhavi időköznel gyakrabban megjelenő periodikákat — kezelte, a folyóiratok forgalma tehát a *könyvek* statisztikáját növelte. A folyóiratoknak előbb a nyilvántartását vette át a Hírlaptár, majd fokozatosan a feldolgozásukat is.

Szinnyei munkatársainak és későbbi utódainak — akik közül *Kereszty István*, *Rédey Tivadar*, *Goriupp Alisz* és *Trócsányi Zoltán* vezették hosszabb ideig az osztály munkáját — az egyre szaporodó anyag elhelyezése és rendbentartása okozta a legtöbb gondot. Már 1893-ban betelt a kezdeti helyiség minden férőhelye; 1895-ben az ún. bejárati folyosót bútorozták be a hírlapok számára, 1902-ben egy lépcsőházi helyiséget, de 1909-ben már az anyag egy részét a Múzeum pincéjében kellett elhelyezni. Az 1910-es években kezdődött a Múzeumon kívüli, bérelt helyiségekbe való részleges költözés hosszas kálváriája. A raktározási nehézségekben csak 1927-ben hozott rövid enyhülést a 654 m² rakterületű *Schlick—Vajda*-rendszerű „vasterem” építése, amely — megtoldva még a 360 m² rakterületű jelenlegi „hírlaptári folyosóval”, meg egy karzatos teremmel (a VII. számúval) — majdnem tíz évig bírta a szüntelenül növekvő anyag terhét. A bővítés azonban ezzel el is akadt. 1937-ben már ismét új költözéssel kellett a helyhiányon segíteni:

Könyvek és hírlapok használata 1907—1933

	Könyv- olvasó	Hírlap- olvasó	Használt	
			könyv	hírlap
1907.....	36 789	3876	89 138	6 893
1908.....	30 908	3511	78 043	7 281
1909.....	32 099	3362	71 638	6 609
1910.....	32 306	3250	69 591	6 341
1911.....	34 030	2895	71 252	5 377
1912.....	29 269	2519	64 710	5 965
1913.....	28 472	2977	69 721	7 262
1914.....	19 788	2512	60 496	7 257
1915.....	21 284	1387	47 056	3 978
1916.....	15 008	1457	34 296	3 514
1917.....	—	1724	—	5 308
1918.....	10 204	1704	31 043	5 312
1919.....	9 393	1728	27 734	5 007
1920.....	18 405	1640	47 322	4 110
1921.....	—	—	—	—
1922.....	20 576	4453	70 586	8 005
1923.....	20 567	3076	66 970	6 733
1924.....	21 078	2919	73 045	5 680
1925.....	12 344	3930	32 809	5 631
1926.....	11 950	3490	26 318	6 662
1927.....	4 567	2001	7 785	3 996
1928.....	10 683	3360	28 793	9 567
1929.....	17 131	5000	50 248	14 154
1930.....	14 258	4679	41 860	12 244
1931.....	18 629	5404	62 497	16 492
1932.....	21 293	5769	56 570	20 308
1933.....	20 673	6916	58 750	23 691

a szomszédos főúri palota egyik melléképülete, majd a mellette levő s ugyancsak a könyvtár számára megvásárolt másik palota néhány terme vált a Hírlaptár külföldi anyagának mostoha otthonává. A felszabadulás után ez az állománytól teljesen elszakadt, „ömlesztett” állapotba került mintegy 50 m³-t kitevő anyag előbb a Múzeum dísztermébe, majd üzlethelyiségről üzlethelyiségre vándorolt és csak 1953-ban, az öt éves terv keretében épült új vasterem üzembeállításával egyesült újra a Hírlaptár gyűjteményével.

A belső munka intenzíven folyt a Hírlaptárban a két világháború közti időben is. A világháborús hiányok pótlására, régi, hiányzó évfolyamok beszerzésére nagy gondot fordítottak a könyvtárosok. Gazdag gyűjteményt képeztek az 1919-es proletárdiktatúra, majd az emigráció baloldali lapjai — igaz, „remotaként” kezelve, a használatból kilitva. Szorgalmasan gyűjtötték a külföldi magyar újságokat is — de ezeket már nagyrészt ajándékképpen kapta a könyvtár, a költségvetési dotáció a külföldi magyar lapok rendszeres járatását nem tette lehetővé, külföldi folyóiratra alig lehetett előfizetni. 1939-ben például a kurrens (nagyrészt kötelempéldányokból származó) szerzeményezés 1971 kötet, a nem kurrens (túlnyomóan ajándékkép-

pen érkező) beszerzés 3470 kötetet tett ki. A könyvtár a harmincas években átlag 20 000 pengő állami javadalmazásban részesült — de ebből kellett kikerülni minden dologi szükségletnek, tehát valamennyi osztály beszerzésén kívül a felszerelési, fenntartási, könyvkötési költségeknek is. A beszerzés úgyszólván leküzdhetetlen nehézségei mellett valóban az állománymegőrzés vált a legsúlyosabb problémává: míg a Hírlaptár fennállásának első idejében minden teljes évfolyamát be tudta köttetni — az első világháborúig átlag évi 6—700 kötetet — addig 1920 és 1930 között voltak évek, amikor egyetlen kötetet sem lehetett beköttetni; 1930—1934 között rendkívüli támogatással kb. 4000 kötetet köttettek; attól kezdve újra csökkent a kötések száma. 1939-ben 488, 1940-ben 466, 1943-ban 275 hírlap- és folyóirat került ki bekötve házi könyvkötészetünkől! 1923-ig a kötésre nem kerülő hírlapok használhatatlanok és kezelhetetlenek voltak, mert addig az évfolyamok feldolgozása és katalogizálása a beköttetés után történt. 1923-tól kezdve a kötetlen anyag óriásira gyűlt tömege arra készítette a hírlaptár könyvtárosait, hogy az évfolyamokat kollacionálják és katalogizálják, függetlenül attól, hogy kötésre adhatják-e őket, vagy sem. És hogy legalább a raktárpolcokra beállíthassák az eddig csak kötegeelt halmokba gyűjtött anyagot, bevezették a kötésre nem kerülő évfolyamok fedőlapozását: a két kemény kartonlap közé szorított, összekötözött, sarokcímkével és ún. „ellenőrző lappal” ellátott hírlapkötegek már a bekötött évfolyamok mellé állíthatók a raktári polcokon. Ez az intézkedés ideiglenesnek volt szánva, de az anyag egyre nagyobb gyarapodása és a költségvetés egyre nyilvánvalóbb elégtelensége miatt véglegesnek bizonyult: immár harminc éve anyagunk jelentékeny része csak fedőlappal van ellátva, ami természetesen a hosszabb időre való konzerválás szempontjából elégtelen: a porosodásnak, gyűrődésnek kitett újságok gyorsan pusztulnak. Használatuk is csak korlátozott lehet.

Pozitív eredményeket ért el a Hírlaptár anyagának rendezése és katalogizálása terén. Míg *Szinnyei* idejében az anyag betűrendben állt — a formátumok különbözősége, meg a nyelvek szerinti csoportosítás az eredeti 5 betűrendet 1927-ig 15-re szaporította — addig az 1927-ben épített vasteremben már numerus kurrens szerint helyezték el a hírlapokat, mégpedig különválasztva az „élő”, még szaporodó anyagot a „holt”, megszűnt lapoktól, amelyeknél a szaporulatnak már nem kell helyet hagyni, tehát szorosan egymás mellé állíthatók a kötetek, mint a könyveknél. Kidolgozták a katalogizálás szabályait és a részletes, minden évfolyam állagát és hiányait is feltüntető szolgálati katalóguson kívül 1930-ban egy betűrendes katalógust készítettek a közönség számára nemzetközi méretben, 1935-re pedig elkészült a hírlapokat megjelenésük helye szerint csoportosító földrajzi katalógus is. Munkába vették a szerkesztői és a szakkatalógust. 1933 végén a folyóiratok katalóguscéduláit — amelyek eddig a nyomtatványosztály katalógusdobozába voltak beosztva — egyesítették a hírlaptári katalógussal. Ettől kezdve a Hírlaptár kezeli az összes periodikákat, kivéve az évkönyveket, vagy a még azoknál is ritkábban megjelenő nyomtatványokat és általában az ún. „nem folyóiratjellegű időszak kiadványokat”. A könyvtár állandó helyhiánya okozta csak, hogy ez az egyesítés pusztán a katalógusban történt meg, az anyagra nézve azonban nem: nem kerültek át az

Az első vasterem

összes folyóiratok a Hírlaptár raktáraiba, jelentékeny részük a „müncheni” szakrendszerben, a könyvek közé osztva maradt meg, fokozva a rendbentartás, de főleg a kiszolgálás nehézségeit.

Állandóan növekvő, egyre nehezebben elhelyezhető anyag, a raktárak szétszórtsága és áttekinthetetlensége jellemezte a Hírlaptárat a felszabadulás küszöbén. A Hírlaptár három helyiségén — a vastermen, a VII. sz. termen és a karzatos folyosón — kívül a könyvtár bejáratí folyosójának és ún. ruhatári folyosójának karzatán is álltak hírlapok. A budapesti napilapok — mint leggyakrabban használt anyag — a ruhatári folyosó földszintjén álltak, hogy közel legyenek a közös könyvtári olvasóteremhez. Ugyane célból álltak folyóiratok a könyvtári olvasóterem, valamint a katalógusterem karzatán. Végül az ún. „szakjelzetes” folyóiratok a könyvtár valamennyi termében szétszórva, beosztva a megfelelő szakba tartozó könyvek közé.

Ez utóbbiak amellet még „szorosán” raktározva, úgy hogy a nagyrészüknél elkerülhetetlen szaporulatot már rendszerint csak a sorok fölé vagy mögé szorítva lehetett a polera tenni. Végül a külföldi hírlapok nagyrésze, néhány ritkán használt vidéki hírlap meg a könyvnyomatosok az Eszterházy (jelenleg Puskin) utca két említett palotája között vándorolt.

Magától értetődik, hogy ez az általános helyzet már maga sem kedvezett a hírlapokat használni kívánó közönség kellő kiszolgálásának. Az 1927-ben létesített, illetve kibővített könyvtári olvasóterem az egykori hírlap-olvasó megszűnését hozta magával, s most már a hírlapok nagy részét az osztály helyiségeitől legalább 50 méterre fekvő olvasóterembe kellett áthordani s használat után visszahozni. Megszűnt a Hírlaptár eleven kapcsolata közönségével. A tömegek igényeinek figyelembevételéről ekkor még úgysem lehetett szó — de a helyzet még a világháború előtti hírlaptári viszonyokkal szemben is visszaesést jelentett. A hírlapok és folyóiratok *folyó évfolyamait*, éppen a használat és a tudományos kutatás szempontjából legfontosabb anyagot, csak egészen kivételes esetekben használhatták a kutatók, akik ilyenkor a Hírlaptár rosszul bútorozott, a zsúfolt polcok miatt sötét raktárába voltak kénytelenek átfáradni. 1937-ben felismerték elődeink ennek a helyzetnek visszásságát: a kurrens hírlapévfolyamok racionálisabb elhelyezésére a VII. számú teremből a harántpolcokat eltávolították és helyettük egy asztalt rendeztek be olvasók számára. Ebben a külön olvasóhelyiségben azonban csak kevés kutató számára volt hely.

Új, külön hírlapolvasóterem, a kurrens folyóiratok használatba adása, áttekinthetőbb és befogadóképesebb raktárak, nagyobb beszerzési lehetőségek — ezek voltak azok az igények, amelyeknek a felszabadulás előtt nem lehetett eleget tenni. Helyette 1944-ben „légoltalmi” szempontból a hírlapok nagyrészét a Múzeum pincéjébe kellett leszállítani: Budapest küszöbön álló ostroma, az állandó légítámadások erre kényszerítették a könyvtárosokat. A felvilágosító szolgálat tengelyébe hovatovább a különféle „igazolások” kerültek, a hivatalos lapok álltak az olvasótermi használat középpontjában. Egyik legjelentékenyebb gyarapodásként az ez időből származó egyik évi jelentés a világháborús „*Militär-Verordnungsblatt*”-ot könyveli el.

* * *

A győztes szovjet hadsereg megkímélte az ostromlott Budapest műemlékeit, így a Nemzeti Múzeumot sem érte bombakár. Az anyag menekítése nagyrészt felesleges óvatosságnak bizonyult: a helyükön maradt könyveket kisebb lövedékek megrongálták, de használhatatlanná nem tették. Egy aknátalálat a kurrens folyóiratok ideiglenes tárolására szolgáló állványok egyikét érte és 300 egyes hírlapszámot pusztított el. Súlyosabban megrongálódott a berendezés és elpusztult a munkaeszközök nagy része. 1945 januárjának utolsó napjaiban megindult a helyreállítás munkája. Előbb a földszinti helyiségekben, majd a pincében elhelyezett anyag került fokozatosan a helyére: összesen 19 916 kötet, amelyből 11 712 kötet (136,89 m³) a múzeumi pincében volt elhelyezve. Az így szinte kényszerűen bekövetkező átrakást a könyvtár felhasználta arra, hogy legalább megkezdje a múlt kényszerű mulasztásainak felszámolását a periodikák raktározása terén: a

könyvtár „szakjelzetes” raktártermeiből menekített könyvek közül a felszállítás alkalmával kiválasztottuk a folyóiratokat és a Hírlaptárnak a VI. sz. raktárteremmel kibővített helyiségében helyeztük el. 1927 óta tehát a felszabadulás hozott először némi konkrét enyhülést a Hírlaptár raktári viszonyaiban. Az új teremben helyeztük el a leggyakrabban használt Hung. l., Hung. e., Hung. j., Hung. h., L. Hung., H. lit., P. o. hung. és Acad. jelzésű szakok folyóiratait, valamint teljes egészében a csak folyóiratokat tartalmazó Eph. lit. szakot. Összesen 907 folyóirat 6562 kötetét sikerült így a Hírlaptár törzsanyagával egyesíteni. Ezeknél természetesen megszüntettük a szakjelzetes helyszámozást és még a felszabadulás évében átszámoztuk az anyagot numerus kurrens szerint.

A felszabadulást közvetlenül követő idők második eredménye a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a megindítása 1946-ban. A Hírlaptár anyagának tudományos feltárása még *Szinnyei József Repertórium*aival kezdődött, a Hírlaptár alapításával egyidőben. *Szinnyei Repertórium*ai azonban — hatalmas méretük és igen részletes adatközlésük ellenére — a modern kutatás szempontjából már csak tudománytörténeti jelentőséggel bírnak. A folyóiratok visszamenőleges bibliográfiai feltárása egy nemzeti bibliográfiához fogható arányokban ma már megvalósíthatatlan feladat az azóta megjelent periodikák óriási tömege miatt. De annál inkább szükség van arra, hogy a jelenben megjelenő folyóiratok tartalmát állandóan feltárjuk s mind a gyakorlati kulturális és nevelő feladatok ellátása, mind a tudományos kutatás szempontjából hozzáférhetővé tegyük. Ezt a célt tűzte ki az új kiadvány, amely az ugyancsak 1946-ban indult *Magyar Nemzeti Bibliográfia* mellékleteként, a Bibliográfiával egyező szakcsoportosításban előbb negyedévenként, majd 1950-től kezdve havonként jelenik meg. A *Repertórium* a Szovjetunió Össz-szövetségi Könyvkamarája által kiadott *Letopisz Zsurnalnüh Sztatej* c. kiadvány példáját követi; címfelvételeit 1950 óta előbb az Országos Széchényi Könyvtár, majd több tudományos könyvtárunk cikkkatalógusának alapjául is felhasználja.

A hatalmas lendülettel meginduló újjáépítés, az 1947-ben induló hároméves terv felfelé ívelő fejlődése tükröződött az osztály munkájában is. 1948-ban, a szabadságharc százéves jubileumának évében a figyelem egyre élénkebben fordult a periodikák felé. A jubileumi év kutató-forgalmunkat hatalmas arányban megnövelte: tudósok, hírlapírók, pártok, és ifjúsági szervezetek megbizottai versenyezve használták a hírlapokat, elsősorban a forradalom és a szabadságharc két évének a Könyvtár birtokában levő legteljesebb gyűjteményét. Közel 2000 esetben fordultak az osztályhoz a kutatók a negyvennyolcas hírlapokat illető felvilágosításért.

A Nemzeti Múzeum emlékkiállításához 50 darabbal járult a Hírlaptár. A „Százéves Szabad Sajtó” kiállítását pedig, amely ugyancsak március 15-én nyílt meg, a Magyar Újságírók Országos Szövetségével karöltve a Hírlaptár rendezte.⁵ A kiállítás történelmi anyaga 131 kötetre és 35 előfizetési hirdetésre terjedt; ezenkívül 315 fénykép-másolat készült anyagunkról a kiállítás céljára.

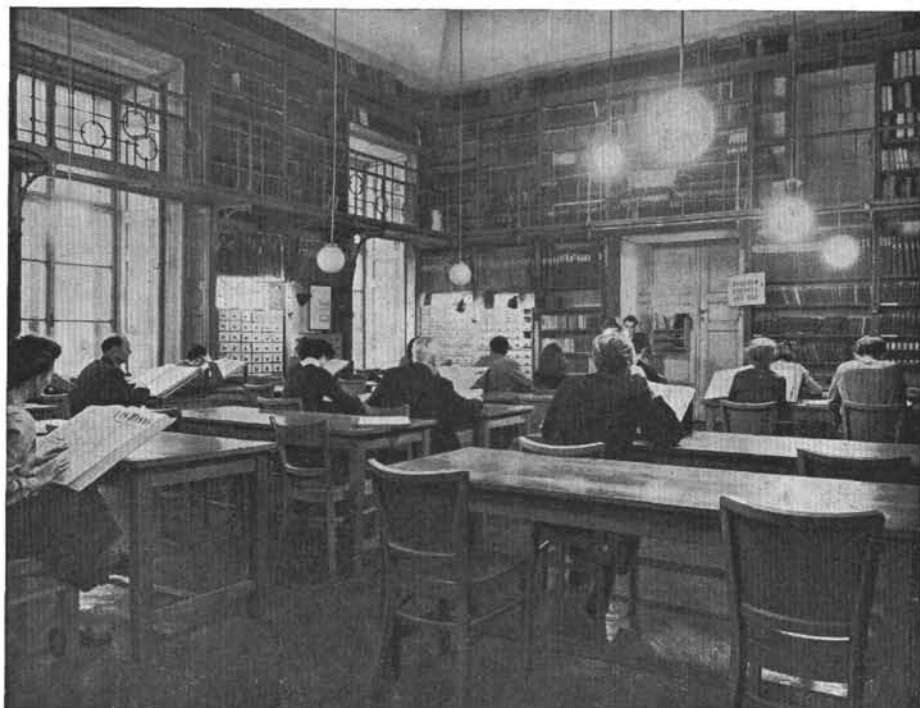
A jubileumi év igényeit előrelátva már 1947-ben elkészítette a Hírlaptár az 1848—1850 közötti hírlapok központi lelőhelykatalógusát, az összes budapesti nagy könyvtárak anyagának figyelembevételével.

Az ötéves terv megindulása meghozta végül a döntő fordulatot a Hírlaptár fejlődésében is. A párt és a kormányhatóságok figyelme segítően fordult a Könyvtár felé. A kéziratár és a muzeális osztályok reorganizációja után a Hírlaptár újjászervezése felé fordult a figyelem. Teljesült régi kívánságunk: megnyílt a külön hírlaptári olvasóterem, megvalósult a katalógizálási munka nagyüzemi átszervezése s végül további helyiségek meg egy karzatos terem vasállványokkal való ellátása segítségével raktáraink zsúfoltsága is enyhült.

A hírlapok és folyóiratok külön olvasóterme 1950 október 31-én nyílt meg. Jelentősége szinte túlnó a Hírlaptár keretein. Lényeges láncszeme annak a minőségi átalakulásnak, amely az Országos Széchényi Könyvtár életében végbement. A Könyvtár, amely a múltban elsősorban szaktudósok felé nyitotta meg kapuit, most nemzeti hivatásának megfelelően a dolgozók egyeteme felé fordult. Nagy olvasótermét már 1949-től kezdve az esti órákig nyitvatartotta, szemben az azelőtti renddel, amikor az olvasótermi szolgálat délután 2 órakor végetért. E célból a könyvtár valamennyi emeleti helyiségébe és raktárába be kellett vezetni az eddig nélkülözött villanyvilágítást (a Hírlaptár raktárai is csak ezóta világíthatók, azelőtt nappal is zseblámpát kellett használni a raktári munkánál.) Az olvasóhelyek számát is növelte a Könyvtár. A hírlaptári külön olvasóterem megnyitása pedig még egy lépéssel tovább vezetett. Nemcsak azt jelentette, hogy az olvasóhelyek száma egycsapásra 45-tel szaporodott, hanem az egykori elzárkózásnak egy újabb fontos láncszemét számolta fel: lehetővé tette, hogy az olvasók immár a folyóiratok legújabb számaihoz is szabadon hozzáférjenek, míg eddig csak befejezett, kötött évfolyamokat volt hajlandó kezükbe adni a könyvtár.

Az új olvasótermet a Könyvtár vezetősége eredetileg az V. számú (a Hírlaptár helyiségeivel közvetlenül szomszédos) teremben kívánta elhelyezni. A tervezés során derült ki, hogy ez a helyiség nem elég nagy: mindössze 89,5 m² alapterületű, míg a mellette fekvő IV.sz. terem mérete 108 m², amellet ez a terem 3 ablakos, míg a másik csak 2 ablakkal rendelkezik, tehát világosabb is és végül a könyvtár emeleti előcsarnokából közvetlen bejárata nyílik. Minél nagyobb számú olvasó elhelyezése érdekében tehát erre a teremre esett a választás. Berendezését egyszerűre, de a legmodernebb könyvtári tapasztalatokat értékesítve terveztük. Az olvasók nem hosszú asztaloknál ülnek, hanem kettesével egymás mellett, a három ablakfülkébe három egyszemélyes asztal került. Az olvasók mind a felügyelő felé fordulnak, a felügyelő helye a hírlapraktárak felé vezető ajtónál van, ahol a forgalmat a legközvetlenebbül ellenőrizheti. A 22 olvasóasztal mellett 41 személy számára van hely, a kétszemélyes asztalok mérete 180×80 cm, tehát nagyméretű hírlapkötetek is akadálytalanul elférnek rajta.

Az olvasóterem világítását 10 gömbvilágítótest szolgáltatja, nem asztali lámpák, mert ezek a nagy fóliókötetek kezelését akadályozzák. A világítótestek elhelyezése olyan, hogy sem árnyék nem vetődik az asztalokra, sem a szemet nem zavarja a túl éles fény. Az olvasóterem földszinti falai mentén vannak elhelyezve a leggyakrabban használt kurrens folyóiratok szabad polcokon, ezeket tehát nem kell kérőlapon igényelni. A szabad polcok ferdeszögben vannak az állványba illesztve, egy a munkaközben kialakult

A mai folyóiratolvasó

újítás segítségével, amely a meglévő polc- és állványanyag átalakítás nélküli, tehát költségmentes felhasználását tette lehetővé. Az olvasóterem földszintjén vannak elhelyezve a hírlaptár közönség-katalógusai — betűrendes, földrajzi, szerkesztői és szakkatalógus, valamint betűrendes és szerinti cikk-katalógus — is; ez azonban kényszermegoldás, előbb utóbb külön teremben kell a katalógusokat csoportosítani, hogy az olvasók egymást, valamint a könyvtári dolgozók az olvasókat ne zavarják. Az olvasóterem földszintjén van végül a kézikönyvtár is, amely két részre oszlik: egyrészt a legfontosabb ideológiai munkákat, másrészt lexikonokat, bibliográfiákat, szótárakat, irodalmi és történeti kézikönyveket foglal magába.

Az olvasóterem igen gyorsan vált népszerűvé. Használatának hirtelen felívelő mértékét a következő számok mutatják:

Év	Olvasó	Kötet
1950 (november—december)	3 456	11 559
1951	25 730	70 522
1952	32 396	96 622
1953	36 579	125 787
1954	40 643	115 793
1955	30 915	113 370
1956 (október 22-ig)	26 885	92 502

Még jellemzőbb egy átlagforgalmú hónap összehasonlítása az elmúlt 6 év alatt:

Év	Olvasó	Kötet
1950 november	1756	5 836
1951 november	2722	6 907
1952 november	3211	9 723
1953 november	3273	12 048
1954 november	4520	10 379
1955 november	2386	11 235

A *havi* kötetforgalom tehát megközelíti az elmúlt korszak átlagosan vett *évi* forgalmát, vagyis a használat kb. tizenkétszeresére emelkedett.⁶ A Hírlaptár állománya ma kb. 130 000 kötet; a fenti számok tehát az anyagnak 100%-os kihasználását jelentik. Jelenlegi forgalmunk a nagy olvasóterem összforgalmához viszonyítva:

Év	Hírlaptár		Könyvtár	
	Olvasó	Kötet	Olvasó	Kötet
1951	25 730	70 522	64 125	100 389
1952	32 396	96 622	79 069	184 550
1953	36 579	125 787	99 422	249 666
1954	40 643	115 793	82 622	173 312
1955	30 915	113 370	67 055	168 445
1956 (október 22-ig)	26 885	92 502	54 164	134 315

A hírlaptári olvasók száma tehát túlhaladta a könyvolvasók 1/3-részét, a használt kötetek száma a használt könyvek számának felét.

Emeljük ki még egyszer, hogy a folyóiratolvasóterem igazi jelentősége a kurrens folyóiratok szolgálat lehetővé tételében rejlik. A művelődés leggyorsabb és legfrissebb eszközei így jutnak el leghamarabb az olvasók széles rétegeihez. De az Országos Széchényi Könyvtár elhelyezése — amelyet a modern könyvtárpéletekkel szemben a *vízszintes* kiterjedés jellemez — kézenfekvővé tette, hogy a Hírlaptár olvasótermében ne csak a kurrens folyóiratok forgalmát bonyolítsuk le, hanem ott adjunk használatba *minden* periodikát, tehát a régebbi, rendezett és bekötött évfolyamokat is. Ebből magától értetődően következett, hogy az olvasóterem berendezésének együtt kellett járnia a raktározás decentralizációjának, szétszórtságának további enyhítésével. Az olvasóterem megnyitása előtt azért hírlapraktárainkat is átrendeztük s ezzel lényeges lépést tettünk előre az áldatlan helyviszonyok orvoslása felé. A Hírlaptár helyiségével szomszédos V. számú teremből, valamint az olvasóteremnek berendezett IV. számú teremből az ott raktározott könyvanyagot a könyvek raktárába viszont a ruhatári folyosó földszintjéről, valamint a nagy olvasóterem és a katalógusterem karzatáról a periodika-anyagot az új hírlaptári olvasóterem földszintjére és karzatára, valamint az V. sz. terembe telepítettük át. 371 folyómétert kitevő hírlap- és folyóiratanyagot sikerült így a megnagyobbodott Hírlaptárba, mégpedig az

új olvasóterem közvetlen közelébe koncentrálunk és még kb. 150 fm helyet nyertünk is a szaporulat számára. Az olvasóterem karzatát az V. sz. terem karzatával, valamint a könyvtár bejárati folyosójának karzatával átjáró ajtók törése árán összekötöttük s így elértük, hogy a Hírlaptár összes raktárai összefüggő egészet képezzenek, a kiszolgálási utak felénél rövidebbre csökkenjenek. Az óriási mértékben növekvő forgalmat a régi rendszerrel lebonyolítani ma már lehetetlen volna. Raktárviszonyaink így — a könyvtári célokra alig alkalmas régi épület keretei között — már csak két szempontból voltak kifogásolhatók: 1. külső raktárakban maradt az 1937 óta vándorló ömlesztett, főleg külföldi hírlapanyag; 2. a könyvtár szakjelzetes termeiben maradt vissza még mindig nagyszámú régebbi folyóirat. Az utóbbi hibán segíteni egyelőre nem lehetett, csak arra törekedtünk, hogy a még gyarapodó, tehát élő folyóiratokat kiemeljük a nehezen megközelíthető szakjelzetes raktárakból. Ezt a rekatalogizálás során meg is valósítottuk, sőt „élő” anyagot ma már a volt „ruhatári” folyosón is csak kivételesen tartunk. Az első helyen említett raktározási hibát az 1952-ben, az ötéves terv beruházási keretéből felszerelt második hírlaptári vasterem küszöbölte ki. A VII. sz. terem helyén épült új 1116 fm rakterületű vasterem két emelete elégségesnek bizonyult az ömlesztett anyag rendezésére és felállítására, legfelső emeletét pedig megosztottuk a kurrens szaporulat használati és muzeális példányai között.

Az olvasók számának növekedése, az ezzel kapcsolatos felvilágosító-szolgálat egyre fokozódó igényei szükségessé tették az osztály feldolgozási munkájának teljes átszervezését, racionalizálását is. Első lépésként — még az olvasóterem megnyitása előtt — a szerzeményi nyilvántartás módszerét újjítottuk meg. Már *Szinnyei* tudatában volt annak, hogy az egyes számokból összeálló hírlapév-folyamok begyűjtése nagyobb gondot okoz, mint az egy darabban megjelenő könyveké. A könyvek kötelespéldányainak ellenőrzése aránylag egyszerű feladat, a nyomdát könnyű egy-egy elmaradt kötet pótlására rászorítani. De a kezdetől fogva évi több tízezerre rugó periodika-példányok közül a leg gondosabb ellenőrzés mellett is elszámad egy-kettő. Csak két jellemző adatot idézünk a messze múltból. A hírlaptár 1898. évi jelentésében ezt olvassuk: „a könyvtár 3631 hiányzó hírlapszám *utólagos* beküldését kérte; ezekből beérkezett *felénél jóval több*, vagyis 2044 szám, s így a *reklamálás teljes sikerrel járt*” (aláhúzások tőlem D. B.)! A másik adat: 1918-ban a Hírlaptár vezetője az Újságpapírközpont útján összeállította közel 400 olyan hírlap és folyóirat bibliográfiáját, amelyek, bár 1918-ban megjelentek, kötelespéldányt nem küldtek be.⁷ A Hírlaptár alapításakor az 1848 : XVIII. t. c. rendelkezése volt érvényben a kötelespéldány szolgáltatásra nézve; míg 1897-től kezdve az 1897 : XLI. t. c. Az előbbi a hírlapok megjelenés utáni *azonnali* beszolgáltatását írta elő, míg az utóbbi *negyedévi*, ill. *havi* beszolgáltatást követelt a megjelenés gyakorisága szerint. *Szinnyei* nyomdalátogató körútjain még az első rendelkezés szerint oktatta ki a nyomdákat; nem csodálhatjuk tehát, hogy a nyomdák egyrésze 1897 után is számonként küldte be a hírlapokat s ezt a szokást egészen a felszabadulásig megtartotta, noha közben az 1929: XI. t. c. kizárólag a negyedévi beszolgáltatást tette kötelezővé. Kétségtelen, hogy az 1848-as sajtótörvény rendelkezése volt a helyesebb s erre tért vissza a kötelespéldányok ügyét

újra szabályozó 1951. évi 213/1951(12. 18)M. T. sz. rendelet is. A baj azonban az, hogy éppen a napilapokat beszolgáltató legnagyobb nyomdák egyszerre nagyobb tételekben küldik be kötelesspéldányaikat, így — miután a rendelet 48 órai határidőt ad a beadásra — ma is előfordul, hogy a napilap 3—4 napos késéssel érkezik (az OSZK kötelesspéldány-állományának elosztó munkáját is beleszámítva). A napilapoknál célszerűbb volna a *kiadót* kötelezni a beszolgáltatásra, aki a posta hírlapirodája útján az előfizetők példányaival egyidőben küldené meg a lapokat. Addig az olvasóteremben használt lapokból a könyvtár kénytelen a kötelesspéldányon kívül egy vagy több példányt rendelni is.

Bárhogyan történjék azonban a beszolgáltatás, annak pontos ellenőrzése a könyvtár dolga. Nem mindegy tehát, hogy a kötelesspéldány-nyilvánítás hogyan történik. Éppen ezért a kötelesspéldányok szerzeményi naplózását 1945-től kezdve a Hírlaptár végzi⁸ és 1950-ben áttért a régi, nehezen kezelhető kötet-naplókról a mozgékonyabb kardex-rendszerre.

Kurrens hírlapok és folyóiratok nyilvántartására a nagy ívrétalakú naplókötete knem bizonyultak célszerűnek. A betűrend fenntartása csak helypazarló kihagyásokkal lehetséges, de még így is legfeljebb 3—4 évfolyam számára van hely egy-egy kötet rovataiban, utána új naplót kell nyomtatni. A többkilós súlyú kötetek kezelése nehézkes, az elmaradt számok sürgetése hosszadalmas munka, nem szólva arról, hogy hiányok megállapítása, egyes utólag beérkezett számok beírása, vagy a kifizetések nyilvántartása mindannyiszor keresgélést, az egész kötet végigforgatását kívánja. A nehézségek áthidalására az irodaüzemi gyakorlatból ismert vízszintes (fekvő) kartotéket (Flachkartei, visible index), illetve ennek egyik válfaját az ún. kardexet Magyarországon először a főváros Pedagógiai Könyvtár használta. A kardex-kartotétkiőkből a $20 \times 12\frac{1}{2}$ cm méretű cédulák alsó szegélye celofán-védőcsík alatt kilátszik és a címsor könyvszerűen áttekinthető, a betűrend viszont éppoly könnyen biztosítható, mint a szokásos normálkartotékra berendezett katalógusfiókban.

Az Országos Széchényi Könyvtár 1950. január 1-ével vezette be a kurrens anyag kardex-nyilvántartását. A kardex-lapokat körültekintő kísérletezés alapján terveztük meg. Sikerült elérnünk, hogy egy-egy nyilvántartó lapunk öt évfolyam beírása számára biztosítson helyet, sőt, a karton egyszerű megfordítása további öt évre bővíti élettartamát. A periodikák nagy többsége számára tehát fennállásuk egész folyamán egyetlen lap elégséges. A beérkezés folyóiratoknál a számnak az előnyomott kockába való beírásával intézhető el, napilapoknál erre sincs szükség, elég az előnyomott számot áthúzni. Az anyag származása, nyelve, megjelenési helye az előnyomott szövegen aláhúzással, a szabadon maradó címszegélyen „lovasokkal” van jelölve. Egyszerű, gyors a kezelés, a fiókok oly könnyen mozognak, hogy a naplózni való anyagot előzőleg még csak betű- vagy számrendbe sem kell rendezni. A „lovasok”-kal jelzett adatok a címszegélyről a kartoték felnyitása nélkül is leolvashatók és lehetővé teszik bizonyos csoportok gyors kiválasztását esetleg jegyzékelését (pl. előfizetett lapok, külföldi lapok, egy bizonyos nyelven megjelenő lapok.) A kardex ily módon a reference-szolgáltatnak is célszerű és a gyakorlatban egyre jobban beváló eszköze.

A Széchényi Könyvtár újítása a megszokott kardex-rendszerrel szem-

ben az is, hogy a lejárati előjegyzést nem beosztott skálán mozgó lovassal, hanem az időpontok szerint más-más színnel jelzi. A sokszor hangoztatott panasz, hogy a lovas könnyen elmozdul helyéről, ilyenformán nem jelent veszélyt.

A kardex bevezetése egyben az első lépés volt a katalogizálás rendszerének megújítása felé is. Csak egybe kellett kötni a nyomtatványok kezelésénél már jól bevált szalagrendszerrel s a kataloguscédulák adréma-gép segítségével való sokszorosításával. 1950. június 19-től kezdve valóban ezt tette a Hírlaptár és rátért — a Könyvfeldolgozó osztályhoz hasonlóan — egész anyagának rekatalogizálására. A kardex-formátumban készült, előnyomásos szolgálati kataloguskarton elkészítésével párhuzamosan a címfeltevő ún. „kísérőlapot” készít, amely a címleírás legfontosabb (az MSZ 3424 sz. szabvány által is előírt) adatait tartalmazza s amelyen egyben a sokszorosítandó kartonok száma is elő van jegyezve. A kísérőlap alapján négy színben sokszorosított kartonokkal látjuk el az olvasóteremben elhelyezett négy — betűrendes, földrajzi, szerkesztői és szakszerinti — katalogust. A címfelvételi munka egyes fázisait szalagszerű egymásutánban végezzük — kollacionálás, címleírás, raktározás — s ezzel a termelékenységet sikerült erősen megnövelni (3 címfeltevővel kb. havi 1000 kötet).

A sokszorosítás után visszaérkező kísérőlapok másrésztől lehetővé tették, hogy helyrajzi katalogusunkat is — a régi kötetalakú és az ugrással való változás miatt helypazarlást és számos hibát okozó helyrajzi napló helyett — mozgó, cserélhető cédulákkal oldjuk meg. A rekatalogizálás befejezésekor a rugós szorítóval ellátott rendeződobozokba beosztott kísérőlapok teljes helyrajzi naplót fognak képezni, amely egyben cédulanyilvántartó is, azonkívül a rajta állandóan az aktuális helyzetnek megfelelően javított bejegyzésekkel az anyag egész könyvtári sorsát tükrözni fogja.

A Hírlaptár szempontjából igen termékeny 1950-es év hozta meg a cikkek katalogusának a megvalósítását is. Az év eleje óta immár havonta megjelenő Magyar Folyóiratok Repertóriumának címfelvételeit felvágva és nemzetközi alakú kartonlapra kasirozva két katalogusban — a rendszavak betűrendjében, ill. a decimális szakrendszer szakrendjében — helyezzük el s így az olvasót akkor is tájékoztatni tudjuk, ha nem ismeri a folyóirat címét, amelyben a keresett cikk megjelent, sőt meghatározott tárgyról a legújabb cikkek bibliográfiáját tudjuk azonnal kezébe adni.

A cikk-katalogus munkamenete a Repertórium szerkesztési munkájához kapcsolódik s vele együtt van az évi tervbe állítva, külön személyzetet tehát nem igényel. A munka itt is szalagrendszerben — címfeltevő, szakozó, kasirozó, beosztó — történik. Általában, az osztály berendezésének és munkamenetének racionális szervezése lehetővé tette, hogy új feladatainkat úgyszólván személyzettszaporítás nélkül tudjuk megoldani. Színyei idejében 3—4 dolgozó látta el az akkor 20—30 000 kötet között mozgó állomány kezelését, az 1930-as évek végén 8—10 az addigra 60—80 000-re szaporodott állományét, ma 20 dolgozónk van, de ezek közül nyolcnak a munkáját a két műszakban működő olvasóterem és felvilágosító-szolgálatát veszi igénybe. Az időközben 130 000-re szaporodott állomány, meg a katalogusokkal szemben támasztott fokozottabb igények ellenére is tehát csak két fővel szaporodott a személyzet.

De a racionalizálás lehetővé tette azt is, hogy a felszabadulás óta ismét nagy tömegben érkezett ajándékanyagunkat rendezzük. Megszűnt kiadók és nyomdák állományából régi bel- és külföldi hírlapok évtizedekre visszamenő sorozatai kerültek a könyvtárba és hely hiányában sokáig ömlesztett állapotban várták sorsukat. Az új vasterem legalább egy részük számára biztosított helyet. 1951—1952-ben külön állomást állítottunk fel ennek a „nem kurrens” anyagnak ellátására. Az eredmény az volt, hogy — a gyakran keresett napilapok, valamint az állandóan használt tudományos folyóiratok másod- és harmadpéldányainak kiegészítésén kívül — sikerült a felszabadulás első hónapjaiban megjelent vidéki hírlapok példányait pótolnunk, amelyekből akkor kötelespéldányt nem kaptunk s részben nem is kaphattunk, mert pl. a debreceni *Néplap* indulása idején Budapest még hadműveleti terület volt. Számos ritka régi hírlap is így került állományunkba, így a *Vizsgálódó Magyar Gazda* eddig unikumnak tartott 1797-i kötetének egy példánya, a pozsonyi és bécsi *Magyar Hirmondó* néhány teljes évfolyama, az eddig ismeretlen *Regnum Mortuorum* c. hírlapmelléklet egy példánya és az illegális *Szabad Nép* két száma. Nem kurrens állomásunk feldolgozás után több ezer főlépéldányunkat adta át 1952 óta a debreceni Egyetemi Könyvtárnak, de nagy számban engedünk át folyóirat főlépéldányokat a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának a vidéki múzeumok könyvtárai számára, továbbá a volt Újságírófőiskola és a Magyar Újságírók Országos Szövetsége könyvtárának.

*
* *

Az 1884 óta eltelt hetvenöt esztendő utolsó éveinek munkáját a könyvtárakról és a 1952. évi kormányrendeletek, majd főleg a magyar könyvtárügy történetében döntő fordulatot jelentő ún. könyvtári törvény — a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelete a könyvtárügy szabályozásáról — határozzák meg.

A megszűnt Országos Könyvtári Központ ügyköréből a Hírlaptár hatáskörébe került a külföldi folyóiratok központi címjegyzéke. A központi címjegyzéket lényegesen kisebb személyzettel kellett ellátnunk, mint a volt OKK-ban: egyetlen dolgozóval kell az évi 20—30 000 bejelentést nyilvántartó katalógus munkáját, amellet a havi átlagban 5—600-ig emelkedő megkereséseket és tudakozódásokat lebonyolítanunk. Ezért a lelőhelybibliográfiák folytatását egyelőre felfüggesztettük, illetve a Magyar Tudományos Akadémia és annak Könyvtártudományi Bizottsága által támogatott könyvtártudományi munka keretébe utaltuk. Viszont a Hírlaptár meglevő segédkönyvtára s az ahhoz újabban beszerzett külföldi folyóiratjegyzékek és lelőhelybibliográfiák felvilágosításaink tudományos színvonalát emelték, ugyanakkor nagyobb lehetőséget nyújtottak olyan folyóiratok lelőhelyének megállapítására is, amelyekről eddig sem a KC, sem a kiadott lelőhelyjegyzékek nem adtak felvilágosítást.

Nagy arányokban fejlesztettük *külföldi* kurrens folyóirataink állományát, elsősorban a Szovjetunió s a velünk szomszédos baráti népi demokráciák irányában. 1938-ban 215 külföldi folyóirat járt a Hírlaptárnak, de ezek nagyobb részét is (112) a külföldi magyar lapok képezték, amelyeket

a szerkesztők ajándékképpen küldtek. Orosz nyelvű folyóirat egy sem járt, német 48, francia 22, angol 10, olasz 3, cseh 5, szerb 3. A felszabadulás óta kurrens gyarapodásunk így alakult:

Év	Belföldi	Külföldi	Ebből szovjet	Népi demokratikus
1945.....	484	13	—	—
1946.....	669	25	—	—
1947.....	1059	140	33	3
1948.....	999	103	13	1
1949.....	744	127	11	3
1950.....	685	98	42	21
1951.....	878	200	51	18
1952.....	748	265	82	95
1953.....	839	460	132	146
1954.....	1706	582	188	198
1955.....	2173	571	163	198
1956.....	2553	570	165	177

A folyamatosan érkező kurrens — rendelt, ill. cserébe vagy ajándékképpen kapott — folyóirat és hírlapszámok végösszege 1953-ban 54 590, 1955-ben 66 985 volt. A fejlődésnek itt azonban úgyszólván kezdetén vagyunk, mert a Könyvtár keretében a nemzetközi cserével foglalkozó külön osztály még csak 1955-ben kezdte meg a külföldi cserekapcsolatok nagyarányú kiépítését.

Új feladatokat kapott a könyvtár nevelő és tudományos munkája terén is. A Hírlaptár is felismerte, hogy megnövekedett feladatai ellátásához feltétlen szükség van az új könyvtári dolgozók szakismereteinek széleskörű gyarapítására. 1949 óta veszünk részt az egyetemi könyvtárosképzés munkájában: a hírlap és folyóiratkezelés mint két féléves tantárgy szerepelt mind az Eötvös Lóránd tudományegyetem könyvtártudományi intézetének, mind a volt Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola tanredjén. A Hírlaptár a könyvtárosképzésben nemcsak előadásokkal, de a fiatal könyvtárosok helyszíni tapasztalatcseréivel, valamint üzemi gyakorlatainak vezetésével is résztvett.

Megerősítettük kapcsolatainkat a tömegkönyvtárakkal. Egyéni és csoportos tapasztalatcseréken kívül főleg Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtárának nyújtottunk ismételten segítséget. A miskolci megyei könyvtár folyóiratainak kezelési és nyilvántartási szabályait a megyei könyvtár dolgozóival háromnapos kiszállás folyamán együtt dolgoztuk ki. Bevezettük a kivételesen sok folyóirattal és lelkes könyvtárosi gárdával rendelkező megyei könyvtárba a kardex-nyilvántartást.

A tömegkönyvtárak folyóiratbeszerző munkájának segítése céljából állítottuk össze a „Magyar Hírlapok és folyóiratok válogatott jegyzéke” c. annotált bibliográfiánkat. A megyei könyvtárak folyóiratbeszerzéséhez a Népkönyvtári Központ útján szakmai segítséget nyújtottunk. Végül 1950—1956 között havonként, majd hetenként összeállítottuk a magyar sajtó könyvtári vonatkozású cikkeinek részben annotált jegyzékét s a sajtó

könyvtári vonatkozású érdeklődését számszerű adatokkal is alátámasztó összeállításokat készítettünk könyvtárügyünk felettes irányító szerve számára.

A legjelentősebb, a jövő tervekre is kiható mozzanat azonban a könyvtártudományi munka tervszerű kiépítése, amelybe éppen a sorrendben legelső feladatok vonalán osztályunk a legélénkebben kapcsolódott be. A Hírlaptár tudományos kiadványainak sorát még *Szinnyei József* indította meg többször említett *Repertórium*aival, meg a *Vasárnapi Újság*ban, illetve a *Magyar Könyvszemlé*ben közölt bibliográfiáival. 1916-ban Kereszty István közzétette a magyar hírlapok időrendi összeállítását 1867-ig. 1936 és 1941 között a könyvtár által kiadott *Magyar Könyvészet* c. éves összeállítás a hírlapok és folyóiratok bibliográfiáját is közölte. 1941-ben pedig *Magyarország Időszaki Sajtójának Könyvésze*té címmel megkezdődtek az egész magyar hírlap- és folyóiratirodalom retrospektív bibliográfiai feldolgozásának munkái. A kezdeményezéseknek azonban a második világháború vált le nem küzdhető kerékkötőjükké. A felszabadulás után a részletfeldolgozások helyett ezért a teljes magyar hírlap- és folyóiratbibliográfiának tervét helyezte előtérbe a könyvtár. 1947-ben a Hírlaptár egyik dolgozója hivatali munkája keretében folytatta az anyag gyűjtését, 1948—1949-ben egy ösztöndíjas könyvtárosjelölt, végül 1950-ben a Magyar Tudományos Akadémia céltámogatása tette lehetővé a sokszor elkezdett munka teljes erővel való felvételét. A mintegy 60 000 kötetet kitevő anyag címfelvételének eddig a fele elkészült. A munka ütemét gyorsította az is, hogy a rekatalogizálás során a bibliográfia évkörébe eső hírlapokról és folyóiratokról mindjárt a bibliográfiai cédulát is elkészítjük. Soronkívül elkészült és 1956 nyarán megjelent az 1945-től 1954-ig, tehát a népi demokrácia első tíz évében megjelent periodikák bibliográfiája.⁹ 1957 márciusában követte ezt a már a Hírlaptárban készülő új anyaggyűjtésen alapuló bibliográfia az 1848/49-i forradalom és szabadságharc lapjairól.¹⁰ Az 1955-től kezdve megjelent magyar hírlapok és folyóiratok jegyzékét éves összeállításokban és öt vagy tíz éves kumulatív kötetekben fogja közzétenni a Könyvtár.

Ezután a magyar hírlapirodalom bibliográfiájában már csak egy hézag marad: az 1919-től 1944-ig, a Tanácsköztársaság bukásától a felszabadulásig tartó rész. Ez utóbbinak anyaggyűjtését előreláthatólag az 1705—1919-ig terjedő visszatekintő bibliográfia bejegyzése után veszi munkába a Hírlaptár.

Döntő lendületet adott a bibliográfiai munkának a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottságának megalakulása. 1954-ben a Főbizottság a legközvetlenebbül megvalósítandó feladatok sorába felvette a retrospektív bibliográfián kívül a magyarországi könyvtárakban található külföldi folyóiratok teljes lelőhelybibliográfiáját is. A lelőhelybibliográfia — amely az egykori Könyvtári Központ kiadványaitól eltérően nem korlátozza munkáját bizonyos évkörökre, hanem az összes Magyarországon fellelhető tudományos folyóiratokat fogja tartalmazni — a tudományos kutatás jelentős segédeszköze lesz. Munkálatai — a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával és az összes nagy tudományos könyvtárak részvételével — ugyanakkor indultak meg, mikor e sorokat írjuk.

A Hírlaptár történetében a hetvenötödik év mérföldkő, de nem határkő. Az osztály munkája tovább folyik, a megkezdett feladatok befejezése

újabbakat hoz felszínre. Legközvetlenebbül veti előre ismét árnyékát a helyhiány: új vastermünk már teljesen betelt, legfeljebb még egy évi szaporulat számára van helyünk. Ismét legalább egy vasteremre lesz szükségünk, hogy anyagunk egy része ne szoruljon újra az épületen kívülre, annál is inkább, mert az 1955 óta az Országos Széchényi Könyvtár keretében működő Könyvelosztó osztály nagy arányokban dolgozza fel a raktáraiban felgyülemlett hírlapokat és folyóiratokat. A két utolsó évben (1955 és 1956) 3420, ill. 2857 kötetre emelkedett nem kurrens gyarapodásunk nagyrészt ez az anyag teszi ki. Ezenkívül a Könyvelosztó anyagából, meg saját másodpéldányainkból a forgalomban jelenleg nélkülözhető másodpéldányokat az egyik külső raktárban helyeztük el, azzal a céllal, hogy a majdani új könyvtárépületben rendelkezésre álló bővebb raktárban „muzeális” anyagunk tartalmát képezze. Az 1955-ben végzett értékelő állományfelmérés a Hírlaptár raktáraiban 104 135 kötet talált. Az azóta eltelt idők összes (kurrens és nem kurrens) szaporulata 12 144 kötet. Állományunk tehát 1956 végéig 116 279 kötet volt; az azóta bekövetkezett szaporulatot meg az imént említett, külső raktárakban tárolt tartalékanyagot is beleszámítva megközelítőleg 130 000 kötetre rúg. A számok önmagukért beszélnek: a Széchényi Könyvtár közismert helyhiánya a Hírlaptárban talán a legsúlyosabb. Amellett munkahelyeink is a raktárakban vannak, ez az anyagot állandóan veszélyezteti, meg a munkahelyek racionális csoportosítását, a munkafázisok megfelelő sorrendjét sem engedi kialakítani.

Raktározási problémáinkat csak átmenetileg és inkább csak a kezelés ésszerűsítése szempontjából érintette az 1957. év eredménye: a Könyvelosztó osztály tervei szerint és ideiglenesen átengedett 2 dolgozójának segítségével sikerült a régi, szakjelzetes raktárakban maradt folyóiratokat a Hírlaptári olvasóterem szomszédságában levő III. sz. raktárterem földszintjén felállítani s átszámozás útján a Hírlaptár összefüggő jelzetrendszerébe bekapcsolni. Így a raktárak szétszórtságából származó utolsó nehézséget is sikerült elhárítani különégszolgálatunk útjából, az osztály anyaga összefüggő tömbben s a folyóirat-olvasóterem közelében helyezkedik el. „Szakjelzetes” anyagunk pedig többé nincs.

Legsúlyosabb nehézségünk pillanatnyilag, hogy házi könyvkötészetünk teljesítménye messze elmarad a megnövekedett gyarapodás, meg a használat támasztotta igények mögött. Igaz, hogy az évi kötések számát az 1956. évtől kezdve sikerült 1900-ra emelni, de a szaporulat a 3000 kötetet is túlhaladja. A hírlapok és folyóiratok olvasótermi használatának (forgalmának) mutatószáma az állományhoz viszonyítva meghaladja a 100%-ot; az elszaggatott, szétesett kötetek javításában évek munkájával maradtunk le, értékes, régi hírlapjaink teljesen elrongyolt, szétfeszítő kötésekben nem tudnak ellenállni a forgalom viszontagságainak.

Tudatában vagyunk annak, hogy a konzerválás összes problémáit a kötészet még oly erőteljes fejlesztése sem fogja tudni megoldani. Az anyag tartósításának módszereit a könyvkötészetünktől már megkezdett úton tovább kell kutatnunk és a remélhetőleg mihamarább beszerezhető önálló mikrofilm vagy mikrokártyaüzem racionális felhasználásával hosszúlejárátú tervet kell kidolgoznunk a reprodukció modern eszközeinek anyagvédelmünk szolgálatába állításáról. A fotografikus dokumentáció egyéb eszközei-

nek fokozottabb igénybevétele (kontaktfényképezés stb.) is lehetővé fogja tenni, hogy ne kelljen minden esetben az eredeti anyagot kutatóink kezébe adni. Ez nyújt majd védelmet az ellen is, hogy egyes lelkiismeretlen olvasók hírlapjainkat helytelen kezeléssel, sőt csonkítással rongálják; hiszen fáradtságos és időemésztő másolás helyett mindenki kész fényképmásolatokat kaphat majd a kívánt cikkekről. Persze az olvasók megfelelő, szervezett segítségére is szükségünk lesz a könyvrongálók elleni harcban.

Problémáink megoldásánál a jövőben is számítunk kormányzatunk segítő kezére. A magunk részéről a belső erők további mozgósításával, még racionálisabb felhasználásával próbálunk az új feladatok megoldásához hozzájárulni. Azt hisszük, nem eredménytelenül. Alapítóink, a negyvennyolcas forradalmárok emlékét a magyar nép kulturális forradalmának előmozdításával ünnepeljük.

Jegyzetek

1. A cikkeket idézi *Goriupp Alisz: A Magyar Nemzeti Múzeum hírlaposztálya fennállásának első félszázadában 1884—1934.* Bp., 1934. A továbbiakban, ha forrást nem idézünk, adatainkat *Goriupp* munkájából merítjük.
2. *Kollányi Ferenc: A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára. 1802—1902.* Bp., 1902. 177. l.
3. *Id. Szinnyei József: A hírlap-könyvtár. A Magyar Nemzeti Múzeum múltja és jelene.* Bp., 1902. 49—53. l.
4. Az adatok a könyvtárnak a *Magyar Könyvszemlében* megjelent évi jelentéseiben található. Ahol az adat hiányzik, ott a forrás is hiányos. A forgalom esökkenését 1927-ben és 1928-ban a könyvtár raktárainak és olvasótermének átrendezése okozta.
5. *A százéves szabad sajtó. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az Országos Széchényi Könyvtár kiállításának ismertetője.* Bp., 1948.
6. Sajnos 1934 és 1950 között a periodikák használatáról a közös olvasóteremben a könyvtár nem készített külön statisztikát.
7. *Évi jelentés.* Magyar Könyvszemle. 1919.
8. Így volt ez egyébként *Szinnyei* idejében is, majd 1929 és 1934 között, amikor a Hírlaptár mint önálló múzeumi osztály működött.
9. *Dezsényi Béla—Falvy Zoltán—Fejér Judit: A magyar sajtó bibliográfiája 1945—1954.* Bp., 1956. (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai. 36.).
10. *Kemény G. Gábor: Társadalom és nemzetiség a szabadságharc hadi lapjaiban.* A sajtóbibliográfiát összeállította *Busa Margit.* Bp., 1957. Hadtörténelmi Intézet.

Histoire abrégée du Département des Périodiques de la Bibliothèque Nationale Széchényi

(A l'occasion du 75e anniversaire de sa fondation)

DEZSÉNYI BÉLA

Une des tâches les plus importantes des bibliothèques est de collectionner régulièrement les journaux et périodiques et de les rendre accessibles aux lecteurs. Toutefois ce n'est qu'en 1909, au congrès international des historiens, que l'attention a été appelée sur les journaux en tant que sources historiques — fait qui met bien en relief l'importance de la „Országos Hírlapkönyvtár” (Bibliothèque Nationale des Journaux), fondée en 1884 à Budapest.

La Bibliothèque Nationale des Journaux commença sa carrière comme une des premières «hémerothèques» du monde. Cependant, au bout de quelques ans, elle perdit son indépendance et fonctionnait dorénavant comme Département des Périodiques de la Bibliothèque Nationale Széchényi. D'ailleurs, faute de bâtiment séparé, elle fut logée dès sa fondation dans les locaux de notre bibliothèque nationale.

Au début, le fonds du Département des Périodiques compta 1344 journaux et périodiques en 8789 volumes. En 1902, au centenaire de la fondation de la Bibliothèque Nationale Széchényi le fonds accru contient 3910 journaux et périodiques en 20,540 volumes. Aujourd'hui le stock dépasse les 130,000 volumes comportant plus de 20,000 périodiques hongrois et étrangers. Au cours de la première année — juillet 1884—juin 1885 — le nombre des lecteurs sur place fut 1070. En 1889, 1249 lecteurs lurent 3130 volumes; en 1900, le nombre des volumes consultés a été 6215, celui des lecteurs: 2877. Actuellement, le nombre des volumes de périodiques communiqués par an est environ 130,000, celui des lecteurs est près de 40,000. Dans la Bibliothèque Nationale Széchényi, le mouvement des périodiques mis en consultation touche au 50% du mouvement entier des livres; le nombre des lecteurs des journaux et périodiques dépasse le tiers des lecteurs des livres.

Sur le plan national, le fonds du Département des Périodiques est presque au complet. Cependant nous possédons de précieux journaux étrangers aussi: un fascicule de la «Gazette» française, de nombreuses années du *Moniteur*, organe officiel de la Révolution française; la collection complète du *Journal de l'Empire*, puis le *Journal de Saint Petersburg*, *Teutscher Merkur*, *The Tatler* etc. Pour ce qui concerne les journaux hongrois, le Département des Périodiques les reçoit en bénéficiant du dépôt légal. Originellement, on en a reçu 1 exemplaire de chacun; depuis 1952, on en reçoit 2 exemplaires dont l'un est conservé comme exemplaire de réserve. Depuis 1952, le dépôt légal se fait immédiatement après la parution, précédemment elle se fit une fois par mois.

Malheureusement, le bâtiment du Musée National, un des plus beaux monuments de notre architecture au XIXe siècle, n'est point fait pour y loger une bibliothèque. Le fonds du Département aussi bien que le nombre des lecteurs vont toujours croissant, ce qui nous fait cruellement sentir, combien notre développement est entravé. Au premiers temps *Szinnyei*, les périodiques ont été empilés dans un seul couloir; aujourd'hui la longueur des rayons qu'ils occupent est près de 5 kilomètres. La surface totale des locaux du Département est de 691 m²: presque le tiers des surfaces de toute la bibliothèque. Bien que le Département soit logé à l'étage, la construction massive du bâtiment permet d'aménager deux de nos locaux à galerie en magasins au rayons de fer. Néanmoins, toutes nos salles sont pleines à craquer, et, dans l'intérêt de toute la bibliothèque, il n'y a qu'une seule solution qui puisse entrer en ligne de compte: le déplacement du Département des Périodiques dans un bâtiment construit pour satisfaire les exigences d'une bibliothèque moderne.

L'accroissement du nombre des lecteurs nécessita d'établir une salle de lecture spéciale pour les périodiques (1950), et de la mettre du matin au soir à la disposition du public. Dans cette salle de lecture, les lecteurs ont libre accès aux périodiques en cours, mais c'est aussi dans la même salle qu'ils peuvent demander en consultation les anciennes années reliées. Ainsi, le service des périodiques se sépare de tous les autres services de la bibliothèque. Cette séparation, nous la considérons comme indispensable; d'ailleurs elle est motivée non seulement par le caractère spécial des périodiques, mais aussi par la disposition de notre bâtiment: la bibliothèque s'étend en largeur, sur un seul étage et par conséquent les distances à parcourir pour le service sont très grandes.

Le Département des Périodiques est réellement indépendant, pour ainsi dire, dans toutes ses fonctions: outre sa salle de lecture à part, il a également le service des acquisitions, le service des catalogues et bibliographies séparés. Le réseau des catalogues du Département se compose d'un catalogue de service, d'un catalogue alphabétique, d'un catalogue systématique, d'un catalogue géographique et d'un catalogue par noms de rédacteurs, puis de deux catalogues analytiques des articles des périodiques scientifiques hongrois: l'un par noms d'auteurs, l'autre par matière. La base de ces deux derniers est la publication mensuelle *Magyar Folyóiratok Repertóriuma (Repertorium Bibliographicum Periodicorum Hungaricorum)* qui paraît depuis 1946: c'est la bibliographie des articles parus dans les périodiques hongrois scientifiques, techniques et littéraires. C'est le service bibliographique du Département aussi qui, sous les auspices de la Commission Bibliothéconomique de l'Académie Hongroise des Sciences, rédige la bibliographie rétrospective des journaux et périodiques hongrois. Celle-ci se divise en trois parties: 1. 1705—1919; 2. 1920—1944; 3. 1945—1954. La troisième a paru la première: l'été de 1956. (*Dezsényi Béla—Falvy Zoltán—Fejér Judit: A magyar sajtó bibliográfiája 1945—1954.*) Elle a été rédigée sur la base des principes indiqués en 1934 par la Commission Internationale des Sciences Historiques. En 1957 on commença en outre les travaux du catalogue central des périodiques étrangers conservés dans les bibliothèques hongroises.